

ESCOLA DE PRIMAVERA DE SERVEIS SOCIALS

18 i 25 de maig - 1 i 8 de juny 2018

**Mil i una raons per no fer comunitari
(o com deixar de fer treball social)**

Ajuntament
de Barcelona

Xabier Ballesteros

CSS Antiga Esquerra de l'Eixample

Mil i una raons per no fer comunitari (o com deixar de fer treball social)

- 1. Presentacions**
- 2. Treball comunitari
des dels serveis socials**
- 3. Una exigència
dels nostres temps**
- 4. Elements metodològics**
- 5. La motxilla de les
professionals**
- 6. Recapitulant**

1. Presentacions

Gràcies!

És un luxe poder estar avui amb vosaltres, i també tot un reconeixement poder fer aquesta ponència. No m'estic referint a mi a nivell personal.

És un reconeixement vers el que representem i sabem fer els i les professionals. Perquè sabem molt més del que ens reconeixem, i del que de vegades ens reconeixen.

Què faré i què no faré

Com podeu imaginar, això no va de les raons per no fer treball comunitari, així que enllestirem ràpid!

Les raons, qui no les sap?

- Càrregues de feina. «Prou tenim amb altres coses».
- Pors, incerteses. Per manca de formació, per inseguretat personal, per inexperiència.
- Manca de temps o altres recursos (p.e. pressupost).
- Risc professional (el treball comunitari entra en l'esfera política, en les relacions que preocupen a les institucions, als nostres caps tècnics o polítics).
- Suposa sortir de la zona de confort, que tots sabem que no vol dir necessàriament que hi estem bé, però sí, que és on ens hem acabat instal·lant.
- La resistència a cedir la nostra petita quota de poder a les persones que atenem.
- Les competències i protagonismes personals, o entre serveis o departaments.

Les organitzadores de l'Escola de Primavera no buscaven un estudiós o un acadèmic especialitzat en treball comunitari. Buscaven algú que us pogués parlar des d'un coneixement més experiencial i pràctic.

Per això ho faré a partir d'algunes de les experiències en les que he participat i he tingut la sort de poder contribuir a impulsar-les. Com que encara ens estem coneixent, aclareixo que quan dic la «sort» no estic intentant semblar humil o educadament correcte. Sóc molt afortunat per participar en elles.

Però no ho faré per parlar-vos del «meu» llibre (en tot cas aquest «meu» no seria un meu possessiu, sinó de pertinença, com quan diem el meu país, el meu poble... perquè acabem pertanyent a les experiències comunitàries!)

I ho faré, no perquè no conegui altres experiències, sinó perquè és on tinc experiència viscuda, on he après i on continuo aprenent.

Les reflexions estan fetes des de quatre iniciatives comunitàries de l'Eixample de Barcelona:

UNA RESPOSTA COMUNITÀRIA A LES NECESSITATS DE SUPORT I AJUDA MÚTUA DELS CUIDADORS FAMILIARS

www.lacollacuidadora.net

eixgran

- **xarxa@ntoni** - la Xarxa Comunitària de Sant Antoni. Un projecte comunitari transversal que ara està acabant el seu recorregut.
- **La Colla Cuidadora**. Un projecte comunitari de suport i empoderament a cuidadors familiars.
- **Tu Pots**. Una projecte en xarxa, d'acompanyament educatiu fora del temps lectiu.
- **eixgran**. Una iniciativa comunitària que pretén generar vincles comunitaris en un territori amb poca xarxa social i, singularment, abordar la situació de soledat no viscuda de les persones grans.

No us diré res que no sabeu

Sóc partidari d'un treball comunitari d'estar per casa (com diria Glòria Fuertes: «poetas de andar por casa»), que no vol dir sense rigor ni metodologia. I no és una referència casual. És una poeta (ella deia poeta, no *poetisa*, que per un ofici en femení...), una poeta que a les nostres terres resulta naïf, infantil, però que en altres països és considerada avantguarda, poesia feminista...

Sóc partidari d'un treball comunitari entès, explicat, organitzat, a l'escala i comprensió de la gent senzilla. Com explicaríeu la convivència a casa, perquè ja es tracta d'això, de convida, de compartir. Es tracta de generar relacions de confiança, de suport i creixement.

Del que us parlo són de coses que la majoria sabem. Cadascuna de nosaltres, però sobre tot com a equips, com a conjunt.

Això sí, no és el mateix «saber» a nivell de cap, que «saber» a nivell vivencial/d'estómac. Sóc un convençut del treball comunitari, perquè he viscut els canvis, la transformació, que produeix en mi mateix, en els meus equips, en les entitats... Perquè el comunitari va de transformació social, incloent la nostra, la dels nostres serveis, no només la dels altres, la dels ciutadans.

Sóc un convençut perquè ho he viscut, però també perquè fent recerca aplicada en les professionals i equips que en feien, el que vam trobar és:

- Efectes multiplicadors i retro-alimentadors
- que apareixien noves dinàmiques socials
- es generaven resultats “insospitats”, per no planificats, creatius i innovadors
- es produïen “reconciliacions”
- es generava il·lusió
- es gaudia de la feina
- Fins i tot es generava canvi estructural
- Sinergies
- Noves dinàmiques «d'integració» / inclusió social
- Aprenentatge de les professionals i de la comunitat
- Satisfacció i creixement personal
- I quelcom que encara em sorprèn: que tots els actors feien seus els problemes de l'altre, així com la cerca de solucions

I tot i això... en ocasions em sento *bipolar*.

Ja em disculpareu aquest comentari, doncs no sóc aliè a l'estigma de les persones que pateixen malalties mentals, però em sento bipolar respecte el comunitari. Hi ha vegades que sembla que ens encallem, que quan hem fet un avanç i una consolidació, canvien les persones o els equips o les directrius.

Perquè als que el fem, ens passen coses. O no va de persones el tema? Algú té un fill, s'ha de cuidar dels pares, algú marxa a viure a un altre lloc, s'empipa...

Aquests dies, quan potser et quedes sol, i et torna a tocar fer a tu l'acta o un cartell a les tantes, et preguntes, però no s'havien apoderat? però que no som responsables?

Aquests dies jo ho engegaria tot... m'enrabió, perdo l'esperança... però dura poc, la veritat. De seguida hi ha ocasió de comprovar com malgrat les limitacions, succeïxen coses, hi ha persones més felices, com no ha sortit res com havíem previst, però ha anat molt bé!... En fi, és allò d'«amb aquests vímets es fan aquests cistells».

Com els cucs de seda!

Aquests dies en tenim a casa (feia molts i molts anys que no havia tingut)... Tenim petits i grans, més blancs o més foscos. Alguns fent el capoll :P, i aviat seran papallones, i molt ràpidament desapareixeran. O, espera! que no és exactament així... hi ha una certesa passada de generació en generació, des de fa milers d'anys, la certesa de qui guarda la capsula malgrat ja no es veu res... la certesa de què a la primavera vinent tornaran a sortir!! Sempre quedarà quelcom del treball comunitari fet, sempre hi haurà algunes que li donaran continuïtat.

Per cert, he passat de puntetes, per no despistar de la imatge, però no us penseu que fer els capolls és un pim-pam!

Un últim comentari previ, per tancar el títol amb que us volia enredar.

No es pot fer treball social limitant-se a les quatre parets del despatx o de la sala de reunions.

Però sí que es pot fer treball social comunitari des de les quatre parets.

Si des de les nostres quatre parets no som capaços de connectar les persones i grups que atensem amb el seu entorn, és que no fem comunitari, és que estem fallant respecte la concepció que tenim de les persones i els col·lectius. Fallant en la confiança en les seves potencialitats, en les seves capacitats d'autoconeixement, d'autodeterminació... I si aquest fos el cas, aleshores no estem fent treball social.

Però, a més, alguna us penseu que per més recursos que tinguéssim solucionaríem problemes de tant abast com per exemple l'aïllament de la gent gran?

Que assoliríem pel nostre compte el canvi de valors i pràctiques respecte les desigualtats de gènere?

O que evitaríem que a la gent la facin fora dels seus pisos i dels seus barris, atès que la llei no els protegeix com hauria de fer-ho?

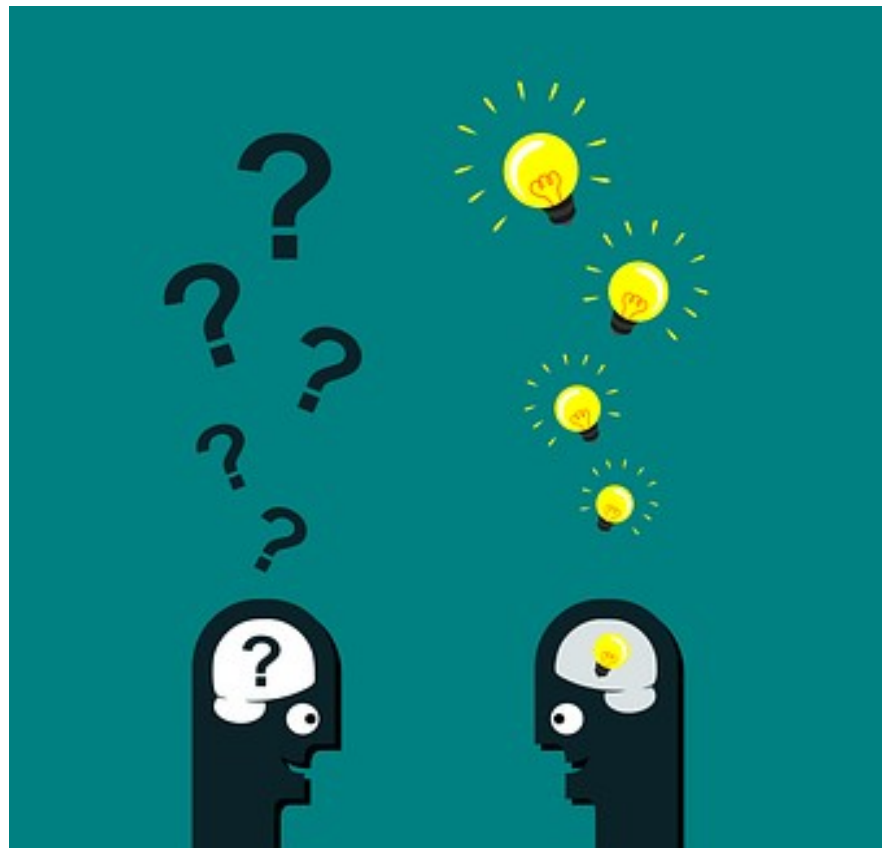
És impossible!

I malgrat sigui inabastable, ¿és, o no, la millora del benestar del conjunt de la població on treballem i per la qual treballem, una de les nostres missions més importants?

Diria que sí! Però si som humils haurem de dir que sols no podem, fins i tot que podem ben poca cosa.

Com ho farem sinó és amb el protagonisme, la participació i la complicitat de la gent?

2. Treball comunitari des dels serveis socials

No voldria donar la impressió de què no és important la teoria i la reflexió sobre conceptes, metodologies i estratègies. Ho són, i molt. El nostre marc mental i conceptual condiona, quan no determina, la nostra acció.

Per això, a més de la literatura més clàssica i més actual, us vull recordar que a la web de l'escola de primavera, a l'apartat del 2017, teniu les aportacions de Marta Llobet i Ferran Cortés, que considero que són molt valuoses i útils.

2.1 Definició. Concepte

Una possible definició, construïda sobre la marxa, és a dir sense cap pretensió definitiva: El treball comunitari és aquell que promou accions relacionals orientades a enfortir les capacitats de les persones i col·lectius d'una comunitat, amb la finalitat de què siguin elles les protagonistes en la cerca i construcció d'alternatives que millorin les seves condicions de vida.

El treball comunitari té sentit en tant que procés transformador d'una comunitat, especialment de les condicions en què viuen aquelles persones que habitualment no tenen veu i/o es troben en situacions d'exclusió. Però ho és de qualsevol membre d'aquella comunitat en la mesura que construeix ciutadania activa, i canvia els rols i les relacions dels seus membres.

I per si un cas, un aclariment: el comunitari no anul·la, ni eximeix de les seves responsabilitats a les administracions i serveis públics, ni de l'exercici de les seves competències per procurar respostes a les necessitats de la ciutadania.

2.2 La «intenció»

El treball comunitari es dirimeix en els matisos...

Això és el que diu un document del nostre ajuntament: «Les formes de relacionar-se i la intencionalitat de les relacions són fonamentals; de fet, són la base de la metodologia comunitària: podríem dir que una metodologia comunitària és una forma de relacionar-se entre actors comunitaris.

El que succeeix en el transcurs de la creació d'un projecte sovint és més important i significatiu que el resultat final».

Doncs si ho diu l'ajuntament de Barcelona... que sovint són més importants les relacions, les formes i la seva intencionalitat que el resultat final, no seré jo qui digui el contrari!

Mireu, quan a l'ajuntament es van intentar categoritzar les accions comunitàries, i van venir a conèixer la Colla Cuidadora (després us ho explico millor), que és un projecte comunitari de base grupal, el que feia que es reconegué la dimensió comunitària del projecte era la intencionalitat, la mirada cap a fora, que tenia un dels grups (La Colla).

O per posar un exemple vostre: «dones serverines». Que uns joves gravin unes entrevistes a algunes dones d'un municipi, en sí mateix no té perquè ser comunitari. Es pot quedar en un producte interessant, en un aprenentatge vital pels participants... O pot ser l'embrió d'altres accions, d'uns canvis i transformacions, d'un canvi de mirada en altres agents del municipi. Pot ser una peça més dins d'una estratègia comunitària, o fins i tot, pot passar que sigui quelcom que no s'havia pensat expressament i que pel camí, conforme ens engresquem i activem a d'altres, esdevé en una altra cosa molt més potent.

Són matisos, moltes vegades subtils, que fan que de dos accions aparentment semblants, una sigui comunitària i l'altra no. I és molt important ser conscients, perquè també hem de ser crítics. No tot hi serveix.

2.3 El concepte

Com ja he explicat en alguna altre ocasió, hi ha un clàssic de la pel·lícula *Air Bag*, que crec que és molt pertinent pel que estem parlant: «Ah el *conceto*... El concepto es el concepto».

I quin concepte és aquest? Doncs com podeu deduir pel que us deia abans, el «concepto» són **les relacions**

- la qualitat de les relacions que mantenim
- la construcció de relacions que creen i recuperen identitats
- Identitats que són personals i són comunitàries
- que rescaten o fan créixer les veïnes i veïns
- però també les entitats, els serveis i les administracions.

Perquè, com deia, en realitat tot això va de relacions:

- relacions entre persones, relacions entre grups, entitats, serveis...,
- relacions inter, però també intra (dins de cadascuna de les nostres organitzacions).
- Relacions en construcció, de vegades pobres o inexistents, altres vegades enriquidores, inassequibles a la decepció...

I aquí em ve una paradoxa: Alguna de vosaltres sap d'alguna disciplina social que no parli de la importància dels vincles socials i comunitaris i de les xarxes relacionals per a la maduració, per a la felicitat o per a la salut, de les persones, i també dels grups i de les comunitats?

La paradoxa és que tothom ho sabem, ho recollim als nostres informes i a les històries mèdiques i socials, però després què fem, com actuem perquè aquestes relacions siguin possibles?

Tot i que això no és nou, certament, però de vegades sembla que ho és. Perquè, si, per exemple, se sap des de fa molts anys i des de diferents diagnòstics, que al barri on treballem, l'Esquerra de l'Eixample, una de les mancances més importants és la poca xarxa existent al territori, i si aquestes xarxes relacionals són tan rellevants («determinants de salut» li arriben a dir), aleshores costa entendre que treballar per generar relacions no sigui un objectiu d'actuació preferent.

De fet, normalment no contemplem les relacions com un producte (com un output, si voleu dir-ho així), i per tant no l'avaluem o el reflectim. Però si és un dels resultats més importants que podem obtenir!

2.4 Canvi de paper dels serveis socials

En aquesta línia m'agrada la reflexió/proposta de Fernando Fantova, consultor, ex-viceconseller de serveis socials del Govern Basc, i participant als processos comunitaris del seu barri.

Fernando proposa que els serveis socials renunciem a voler ser especialistes en tot. Ara, tot, tot, tot, és objecte dels serveis socials. Aquesta és una indefinició que ens llastra, som el vagó escombra del sistema públic de protecció, entomem tot el que altres no volen.

Ell proposa un objecte que ens és propi... Per a nosaltres: la **interacció**.

Una interacció que l'entén amb dues cares: l'autonomia funcional i la integració relacional. Us sona aquesta última?

Ell diu: deixem de voler fer-nos càrrec de tot: l'ocupació pels de l'ocupació, la salut per les de la salut, l'educació pels d'educació, etc. Per nosaltres la interacció...

Més enllà de què alguna de les seves idees no us soni del tot bé, sembla anar en la mateixa direcció, no?

És un comunicador excel·lent i podeu trobar vídeos on ho explica molt gràficament.

Curiosament la mateixa línia que ens diu Félix Castillo, el supervisor del nostre equip de serveis socials (a BCN cada equip tenim un cop al mes una sessió de supervisió amb un professional extern):

I que ens diu que, mentre ens continuem ocupant del que és responsabilitat dels altres sistemes, ens ho continuaran «delegant» tot. I que hi ha una cosa, molt nostra, per la que estem especialment preparats, i que altres (en general) no saben ni tenen les eines per fer-la: in-ter-con-nec-tar...

Senyoria, no hi ha més preguntes!

3. Una exigència del nostre temps

El treball comunitari una exigència en els nostres temps

Sembla que ja vaig acabant la introducció ;-D
Una última volta a la rosca, i de debò que ja començo!

3.1 Nous professionals / noves organitzacions

Institut Municipal de Serveis Socials, toca novament redefinir alguns temes i introduir canvis. Ens porten a un formador (un consultor artesà segons es defineix): Manel Muntada. (Per cert, aprofiteu-lo que el teniu al patronat de l'Escola d'Administració Pública del Govern Balear). Li encarreguen un curs sobre lideratge en un context de canvi.

Aquestes són algunes de les coses que ens va dir:

- Quin tipus d'administració necessitem? Administracions capaces de:
 - Promoure la participació activa dels agents socials
 - Atorgar un rol actiu a la ciutadania en els assumptes de la comunitat
 - Estar en xarxa
 - Generar continguts des de la base
 - Promoure la col·laboració
 - Compartir informació i coneixement
 - Crear escenaris per facilitar la iniciativa i potenciar la innovació
- Una administració relacional necessita polítics, directius i tècnics amb valors, actituds i capacitats «relacionals»

- Aquests nous models organitzatius necessiten un nou tipus de professionals:
 - Amb responsabilitat i compromís en el propi creixement
 - Que aportin valor afegit a l'entorn
 - Que treballin en xarxa
 - Amb aprenentatge col·laboratiu
 - Autonomia
 - Reciprocitat
 - Dinamització
 - Compromís amb la comunitat
 - Amb capacitat de risc
 - Iniciativa
 - Automotivació
 - Tolerància a la frustració
- Els directius actuals es troben amb aquests reptes:
 - Identificar la persona
 - Construir de manera compartida
 - Contrastar les decisions
 - Reconèixer les persones
 - Responsabilitzar i comprometre
 - Activar la diversitat
 - Relacionar les persones
 - Transformar l'errada en oportunitat
 - Correspondre al valor aportat
 - Confiar

Hi ha molt més, però «fi de la cita». I per suposat això es pot aplicar a qualsevol organització, no només a l'administració.

I ara, digueu-me, sóc jo, o això té plenament a veure amb el comunitari i amb el que necessitem com a professionals i com a organitzacions per fer-ho?

Us dic més, correu a fer comunitari perquè us convertirà en els professionals que ara ens calen!

Fins i tot, i això ja no sé si és bo necessàriament :P, sereu els directius més buscats: Fes comunitari, que encara faràs carrera! ;')

Bromes a banda: professionals, coordinadors, directius... fer treball comunitari és el que ens permetrà avançar per convertir-nos en les professionals i organitzacions que avui en dia necessitem.

3.2 Alguna idea més que ens cal per aquest viatge

- Instal·lats en el beta. Li vaig sentir al Manel, però ho conec bé. Jo sóc del programari lliure, i de fet no entenc que la tecnologia, que tant ens influeix, la deixem acríticament a banda dels canvis que volem generar. Justament, quan el programari lliure està construït amb els valors comunitaris.

El beta no és exclusiu d'aquest programari, però sí que en el programari obert forma part de l'essència.

Sabeu que és, el beta? Beta és la versió prèvia d'un programa abans de ser distribuïda. No és la definitiva, però és que en realitat ja no hi ha de definitives. En un programa viu, sempre hi ha modificacions a introduir, mai és definitiu...

Treballem en beta, aprenguem a sentir-nos còmodes en la provisionalitat.

- I donem-nos permís per equivocar-nos, per experimentar, per aprendre dels errors. Cal eliminar el concepte de fracàs; cal entendre l'errada com una oportunitat d'aprenentatge. No dic, vinga, qualsevol cosa val. Hem d'aprendre d'altres i intentar no repetir els mateixos errors, però caps, professionals... donem-nos permís a què no tot surti com havíem planificat, i a provar sense tenir garanties. (Les garanties les tenim en el mètode i en els valors amb el que fem el comunitari).
- Ens cal aprendre a navegar sense mapes: saber més o menys cap on volem arribar, una brúixola per tenir present el nord, i entendre que les rutes o travessies poden ser molt diverses i imprevistes, i que això és part de la gràcia.
- Hem de poder «perdre el temps» amb la gent, visitar-la a casa seva (de les entitats i serveis), i si es pot fer alguna visita «gratuïta», inesperada, de cinc minuts, de com us va, una visita no estratègica, o perquè ens haguem de coordinar, reunir..., millor. Això transforma i dóna qualitat a les relacions (que, recordeu, és el més important!)
- Humilitat i apertura de mires. En relació a la recerca emancipatòria, Habermas diu que “a priori no és possible decidir qui aprèn de qui”. Per tant hem de ser molt humils respecte a què “nosaltres som els professionals, els investigadors...”. Tots aprenem, o podem fer-ho, dels altres, amb independència de quin rol ocupin.

4. Elements metodològics IAP

La IAP

Els actors

El procés

Els espais

**El ritme del
procés**

L'avaluació

**El pla de
comunicació**

Ajuntament
de Barcelona

4.1 La IAP

- Per ser honest, és la que conec. Hi ha més paradigmes, però és amb la que he après, i els meus referents es basen en ella.
 - La Investigació Acció Participativa (IAP) és una metodologia que organitza un conjunt de tècniques i les orienta en un cert sentit, democratitzador, en el sentit més essencial del terme.
 - És un mètode d'estudi i acció que es proposa obtenir resultats fiables i útils per a la millora de situacions col·lectives.
 - I és participativa: es basa en què la ciutadania s'implica en el procés d'investigació i, per tant no pot ser considerada com l'objecte d'estudi sinó com la protagonista. Tant de l'estudi, com de les accions que s'acabin formulant.
 - Atès que es tracta d'una realitat de naturalesa força qualitativa, bastant imponderable i de resultats moltes vegades a llarg a termini, em sembla que en ocasions hi ha un esforç per justificar que té rigor i una metodologia sòlida. Per això crec que de vegades s'explica d'una manera massa complicada i sofisticada, i s'acaba donant la impressió de què ens cal un màster per poder fer comunitari, quan hauria de ser el contrari.
- Hi ha instruments i tècniques molt potents i útils, com els fluxogrames, els tetralemes, com fer reflexivitat de tercer o quart nivell, etc, però en la majoria de situacions ens bastarà amb un DAFO definit amb sentit, un sociograma, o una dinàmica participativa dissenyada des de la nostra creativitat.

4.2 Els actors

La comunitat. No tinc una conclusió decidida de si en un barri tothom (estic pensant en l'administració) som comunitat, però en tot cas, tothom ens desenvolupem dins d'ella. Tothom incidim en les relacions, i tenim interessos, propòsits i necessitats que la configuren.

Hi trobem:

- les **veïnes/veïns**. Que potser són aquelles que participen en tots els espais, altres que les resulta aliena la participació, algunes en situació d'exclusió, o altres que monopolitzen la veu. Que no són un cos uniforme resulta evident a qualsevol, però quantes vegades no hem sentit o fem servir l'expressió «els veïns, és que els veïns...», com si ho fós?
- els **col·lectius**. El mateix comentari d'abans. Més o menys formalitzats, més o menys afins o reactius al que representa l'administració.
- les **entitats**. Grans o petites, vives o més o menys zombis (en argot de Fernando Fantova); tancades i en competència, o obertes i cooperatives; independents o clientelars; prestadores de serveis o només com a espais d'autoorganització. Tampoc no podem simplificar-ho amb un «les entitats».
- els **serveis**. Els bàsics, que tenim l'encàrrec explícit de treballar amb la comunitat, però també els especialitzats, doncs atenen a les persones i les poden connectar, o no, amb el seu entorn, i per això cal que ells mateixos estiguin connectats.
- els **agents econòmics**, que també tenen un paper en el desenvolupament de les accions comunitàries,
- i els **altres**, que també són actors i que de vegades s'obliden que ho són: la universitat, els consultors... Com qualsevol mortal també tenen els seus interessos, necessitats, dificultats internes, equilibris. Tothom qui hi entra, passa a formar part del ecosistema.

4.3 El procés

4.3.1 L'inici

Des del minut 1, l'inici, ja estem fent intervenció. No comença a partir de la definició i aprovació del Pla d'Acció.

Inici ja és com ens ubiquem en la comunitat (els professionals, les entitats, els serveis), i com ens relacionem. Si som «significatius» o no per la gent d'aquell territori, d'aquella comunitat. «Significativa» és aquella persona, aquella amistat en qui penses quan vols contrastar una cosa, tens una dificultat, vols compartir una alegria...

En aquest primer moment, qui es planteja la reflexió ha de fer-se una primera composició del **per a què** cal iniciar un procés comunitari.

Però de seguida, i quan abans, hem de buscar la màxima implicació.

No serà la composició definitiva: doncs des del diagnòstic i des de l'acció pròpiament dita, s'ampliarà. Però convé que quan abans, siguem plurals, i que el procés d'empoderament es pugui actuar des dels inicis.

4.3.2 L'objecte - la temàtica

Habitualment es parla d'un malestar, d'una problemàtica sentida, però també pot ser un desig, un anhel de la comunitat.

Si tenim molta gent amb interessos diversos, potser val la pena aspirar a un procés comunitari més transversal (com un PDC o un PAI).

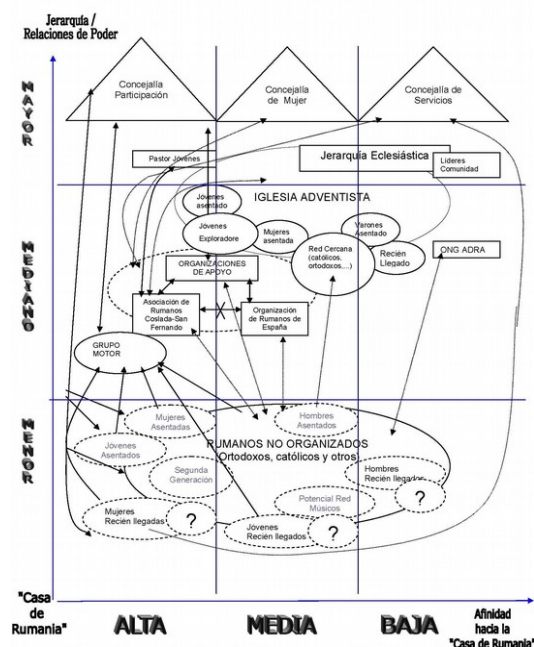
Però no sempre cal començar volent construir la Sagrada Família o l'Alhambra. Qualsevol línia o acció comunitària conté tota la dimensió comunitària. No ens amoïnem, comencem per la línia de més consens, per la que sembli més factible..., ja evolucionarà, s'ampliarà, es transformarà...

4.3.3 Diagnòstic

- Novament: en sí mateix ja és una acció. Mentre l'estem fent estem construint autoorganització, estem consensuant maneres de mirar i llenguatges comuns, estem estrenyent vincles. Però a més generarà els primers fruits palpables del procés comunitari. El diagnòstic (quan no és encarregat) és quelcom fet per un nou «nosaltres» en construcció, i quan constata aquest primer fruit es fa més «nosaltres».

- El diagnòstic no pot ser una acció única puntual, s'ha d'anar actualitzant. I això no sempre es fàcil, perquè sovint ens pot la «gestió», les servituds, del procés.

- De tècniques: moltes, moltíssimes. Les de la sociologia, antropologia, treball social, educació social, la psicologia comunitària, l'animació soci-cultural...

Ara em fixaré en una que us he esmentat abans:

el sociograma (un mapa de relacions entre els diversos actors al voltant d'un analitzador), perquè exemplifica el que us deia fa un moment.

El sociograma és una tècnica *descriptiva* (ajuda a fer visible el que coneixem de la realitat), *reflexiva* (ens permet analitzar-la), i *estratègica* (ens permet identificar passes i estratègies per assolir els nostres objectius...). Fins aquí el que diu la teoria, però el que hem après des de l'experiència: és que a més és constructiva! (mentre l'estem fent, estem ja construint complicitats, una mirada compartida, un «nosaltres»).

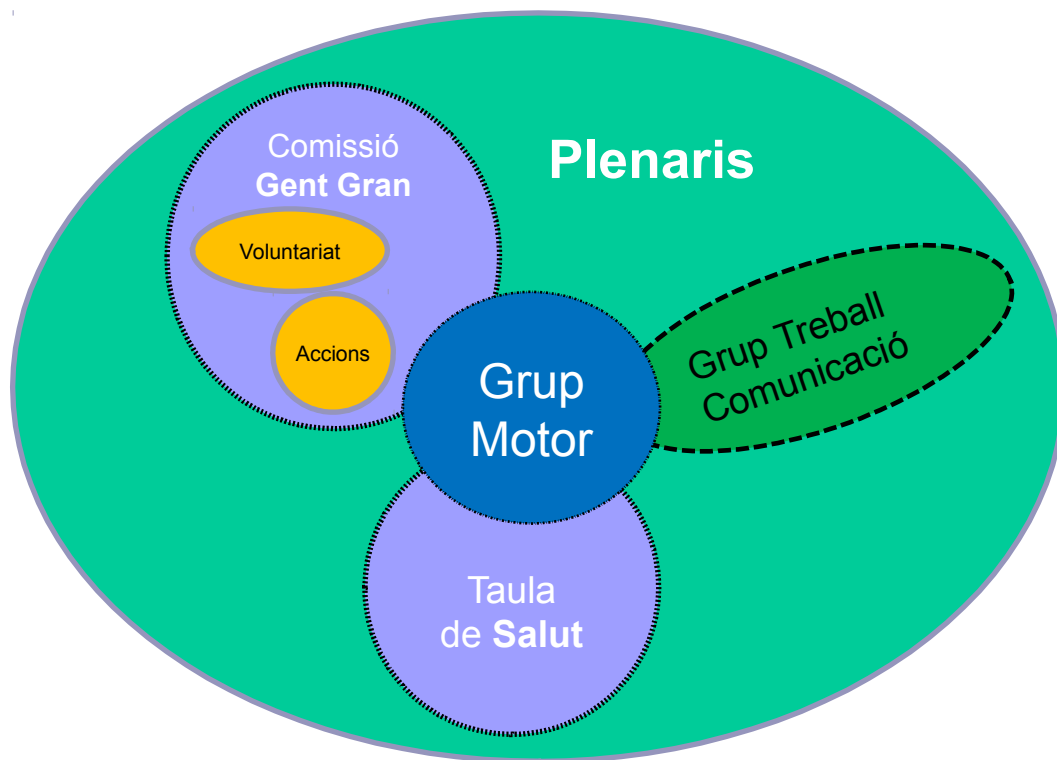
4.3.4 El Pla d'Acció

No m'estenc. Com qualsevol projecte dels que feu i sabeu fer, ha de ser:

- concret
- revisable (recordeu el *beta*)
- amb objectius que puguem avaluar
- coherent amb la diagnosi i les rediagnosis
- viable
- «no actuar sense pensar, ni tampoc pensar sense acció»

4.4 Els espais

Els processos comunitaris requereixen d'uns espais per garantir l'organització de la iniciativa, la pluralitat, la participació, la transparència o el rendiment de comptes:

- Les **comissions** (més estables) // **Grups de treball** (més adhoc, operatius i transversals)
- . La gent s'agrupa per temes d'interès, preferiblement transversals, intergeneracionals, però això dependrà de les nostres prioritats, i de les decisions que es prenguin col·lectivament.
- . Han de ser flexibles i adaptables. Molt probablement evolucionaran al llarg del temps per donar resposta a necessitats internes o externes.
- . Pot haver moltes o només alguna. Dependrà molt de les circumstàncies del moment i de les motivacions de les participants.
- . Però el més important: el procés comunitari no és la seva estructura. En ocasions ens entestem en què ens quadri tota, i la realitat és molt més dinàmica i líquida.

- Sobre tot ens cal un **grup motor o grup impulsor**. En argot IAP, el GIAP, el grup IAP, però no sé si algú encara fa servir aquest nom, perquè no els diu res als no «iniciats».
- . És un grup de persones plural i divers, en procedència i composició
- . «Paritari»: quan hi ha l'administració i entitats i veïnes, cal vetllar que no hagi una desproporció
- . Ha de ser transversal a tots els espais del procés
- . És preferible que els membres siguin persones que participen activament. No és un espai de representació institucional. És un equip que comparteix un projecte, un equip articulat des de l'acció
- . Hem de estar atents a què no esdevingui un grup només gestor
- . S'ha d'anar renovant periòdicament, i a ser possible en canvis parcials que garanteixin la transmissió de l'experiència i coneixements
- . I hem de vigilar que no s'hi tanqui (o que sigui viscut com a tancat): un grup a l'abast només dels que «saben», dels que entenen de complexitats institucionals. Per això en molts llocs evoluciona cap a plenaris oberts a qui vulgui afegir-se. Una participació que es promou activament.

- Comissions de seguiment - Assembles - Plenaris

- . Per últim calen moments en què ens trobem totes: les assembles, els plenaris.
- . En ells fem devolució, ens informem, reflexionem i redefinim en base al diàleg col·lectiu.
- . Fem més evident el que estem construint
- . Avaluem, i prenem les decisions estratègiques
- . Ens els podem plantejar oberts a persones properes (no sempre tothom podem participar en el dia a dia), i al barri en general
- . I en el cas dels processos concertats amb l'administració, fem comissions de seguiment, per retre comptes i actualitzar els compromisos.

4.5 El ritme del procés

- És molt important entendre la dinàmica permanent d'apertura-tancament. No podem estar sempre obrint. Hem de poder tancar fases per després tornar a obrir. Obrim quan ens fem les preguntes, tanquem quan analitzem les respostes. Obrim quan ens plantejem propostes d'accions, tanquem quan concretem el pla d'acció, etc.
- Cal estar atents als ritmes diferents dels participants, les diferents comissions, etc. De vegades caldrà deixar un ritme lent, altres convindrà no allargar-se per evitar que s'eternitzin processos. És un art que s'aprèn des de la pràctica.

4.6 L'avaluació

- Hem de ser humils i reconèixer que en el camp social encara tenim molt recorregut en aquest tema.
- S'han fet intents diversos per fer-la assequible, amb millor o pitjor fortuna. Però és important fer-la (hem de retre comptes), i fer-ho utilitzant els instruments que tinguem al nostre abast.
- Qui avalua? Al meu entendre, «tothom» (no només els serveis, els finançadors, les gerències). I tothom ha de tenir l'opció de formar part de la decisió de què avaluem i amb quines eines ho fem.
- L'avaluació és l'ocasió privilegiada d'aprenentatge. No ens la escamotegem! Evitem fer-nos trampes al solitari, i confiïm en les capacitats col·lectives de trobar solucions a les dificultats trobades.

- Si depengués de mi, determinaria des de les institucions un context explícit de confiança. Un compromís per analitzar conjuntament la realitat, suspenent els judicis inicials, i sense que en un primer moment es prenguin decisions fins que no haguem consensuat com llegim les dades obtingudes.
- Per què qui s'està jugant un finançament dirà que «només» han vingut 7 persones al taller, quan l'havia previst per 20? Sota quin a priori sabem que «només 7» és un fracàs, o és un senyal de què hem de fer un pensament, o per contra, «què bé, que han vingut 7!» Un resultat «fluix» és senyal de fracàs? Tomás Villasante (uns dels referents de la IAP) ens deia que el fet de què la bateria del cotxe estigui baixa no és el més important. El que importa és si s'està carregant o descarregant.

4.7 Pla de comunicació

- No basta amb fer les accions, ni tampoc amb que surtin bé.
- Cal posar els mitjans perquè totes les participants, i també les persones i organitzacions externes puguin conèixer i participar de les reflexions, decisions i accions.
- Cal evitar que el grup més compromès es converteixi en els que saben de què va, i com a conseqüència acabi sent qui prengui les decisions.
- S'ha de fer sobre la base d'uns bons fonaments, «no venent fum»
- Hem de créixer en visibilitat, perquè el propòsit del comunitari no es circumscriu als participants: te voluntat de transformar el conjunt de la comunitat.
- No m'estenc més: un *pla* és el que totes entenem: objectius, responsables, recursos, avaluació...

5. La motxilla

La motxilla de les professionals

Tot i que és antiga, recupero la recerca que us esmentava abans. El que us comparteixo no és fruit d'una reflexió, sinó de l'observació i anàlisi. Vam visitar algunes experiències comunitàries que funcionaven, i ens vam fixar en les professionals: què feien, com...

5.1 Què porten a la motxilla?

- Eines de planificació a mig termini (i en alguns casos, eines de treball comunitari)
- Espais interns de reflexió amb l'equip
- Formació en treball comunitari pels professionals (que està bé fer-la, eh!)
- Obertura: no tancats ni al centre, ni als Serveis Socials
- Habilitats per:
 - Promoure grups
 - Treball en xarxa i treball cooperatiu
 - Prospecció i diagnosi
 - Identificació dels actors clau
 - Elaboració de projectes, planificació i avaluació
 - Mediació i negociació
 - Interlocució entre l'estructura administrativa i la comunitat
 - Engrescar a l'estructura, a d'altres professionals i als veïns

- Actituds i valors ben arrelats:
 - Sensibilitat
 - Flexibilitat
 - Accessibilitat i proximitat
 - Escolta i diàleg
 - Inquietud, motivació i il·lusió
 - Un cert grau de compromís - militància - vocació
 - Opció per l'enfortiment de la ciutadania
 - No "protagonisme"
 - Mirada no instrumental dels agents socials

5.2 Quin paper feien les professionals?

- Relacionar-se
- Escoltar
- Identificar actors
- Prospeccar, i diagnosticar la realitat social
- Engrescar i motivar
- Mediar i negociar
- Crear xarxa
- Donar suport formatiu, organitzatiu i metodològic
- Elaborar el pla d'acció
- Dinamitzar el procés comunitari
- Promoure associacions
- Traslladar la realitat a l'estructura tècnic-política
- Gestionar pressupostos
- Elaborar informes i memòries

Tot el que te a veure amb la fase d'inici i el diagnòstic ho treballarem al taller 1, de la mà de David Benito i de les experiències de Pere Garau i de «Binissalem Ciutat Educadora» El diàleg i reflexió respecte l'organització de l'acció comunitària, ho farem al taller 2, de la mà de Georgina Rossell i de les experiències «Fent Pinya» i «Mou-te amb Cap» I el que fa referència al rol i funcions de les professionals, taller 3, serà en aquesta sala. Us quedareu amb mi, M. Antònia Gomila i Miquel Àngel Oliver de la UIB, i tindrem amb nosaltres l'experiència de «Terrats».

6. Recapitulant

Estiguem preparats per qualsevol escenari.

Saben aquell que diu que un client puja al taxi i pregunta al conductor: «perdoni, què es pot fumar?». «No, no està permès».

El client diu un altre cop «perdoni que li molesti... aleshores, per què és el cendrer?». «És pels que no pregunten».

Això té diverses moralitats, però us les deixo a vosaltres.

- Tinguem una mirada àmplia i cap a l'horitzó, però estimem la petitesa de les coses
- Desterrem el concepte d'errada: permís per provar i aprendre.
- Busquem la qualitat de les relacions en els projectes comunitaris que impulsem, que són les que generen canvis i nous contextos.
- Recordem que les experiències significatives, «vivenciades», són les que ens permeten canviar com veiem, jutgem o ens aproximem a l'altre. Apostem per totes aquelles iniciatives que ens impliquin vivenciar, i que ens facin sortir de casa nostra, obrir mires i pensar en l'altre.
- Recordeu també que tota acció comunitària, si ho és de debò, i per petita que pugui semblar, conté tot el potencial de transformació comunitària, i pot ser l'embrió d'accions més àmplies. No importa per on comencem, mentre tinguem cura de fer-ho bé, amb «intenció».
- Tingueu una certesa, que qui tasta el comunitari, qui el viu, no ho pot oblidar, i intentarà traslladar-ho a altres espais i contextos.
- I és que el comunitari (i la participació en general) no és líquid, és gasós, i s'estendrà tant com pugui, per a transformar persones, pràctiques i espais.

I, ara sí, ja acabo...

*Quando estés recién muerto,
aún con la tibia tibia,
aún con las uñas cortas,
querrás hacer algo
–lo que podías hacer ahora–
y ya habrán cerrado las tiendas y portales;
y ya será muy tarde para llegar a tiempo
a los que hoy te aman*

Gloria Fuertes

ESCOLA
DE PRIMAVERA
DE SERVEIS SOCIALS

18 i 25 de maig - 1 i 8 de juny 2018

Gràcies per la vostra atenció!

I si voleu contactar

Xabier Ballesteros (xballesteros@bcn.cat)